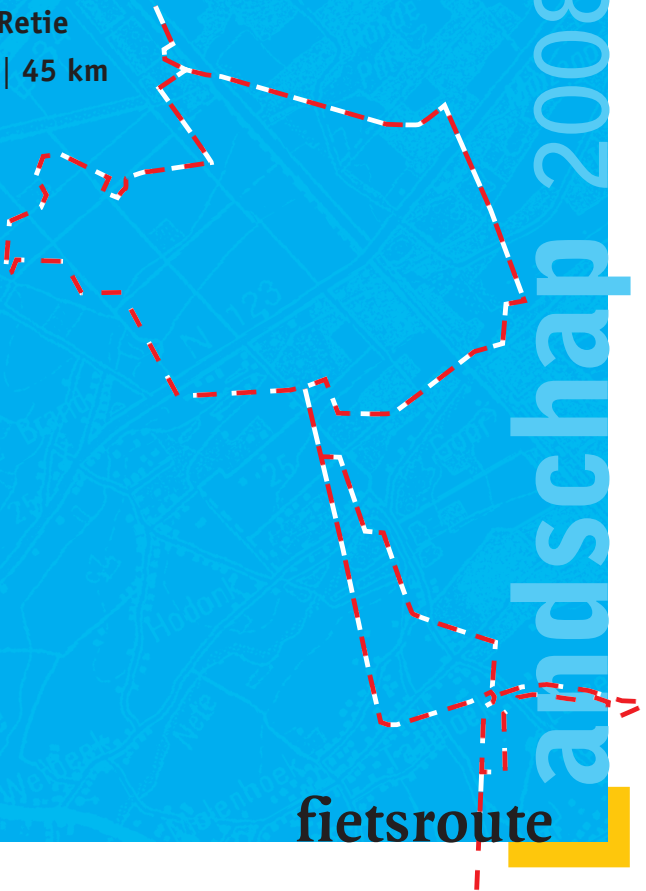

Belgische Kempen

Start | **Retie**

Lengthe | **45 km**

fietsroute

Colofon

Deze fietsroute is een uitgave van de Werkgemeenschap
Landschapsecologisch Onderzoek (WLO)

© 2008

Sponsor | **INBO, Instituut voor natuur- en bosonderzoek (België)**

Kaart | **Nationaal Geografisch Instituut België, © NGI**

Veldwerk | **Dirk Boeye en Geert De Blust**

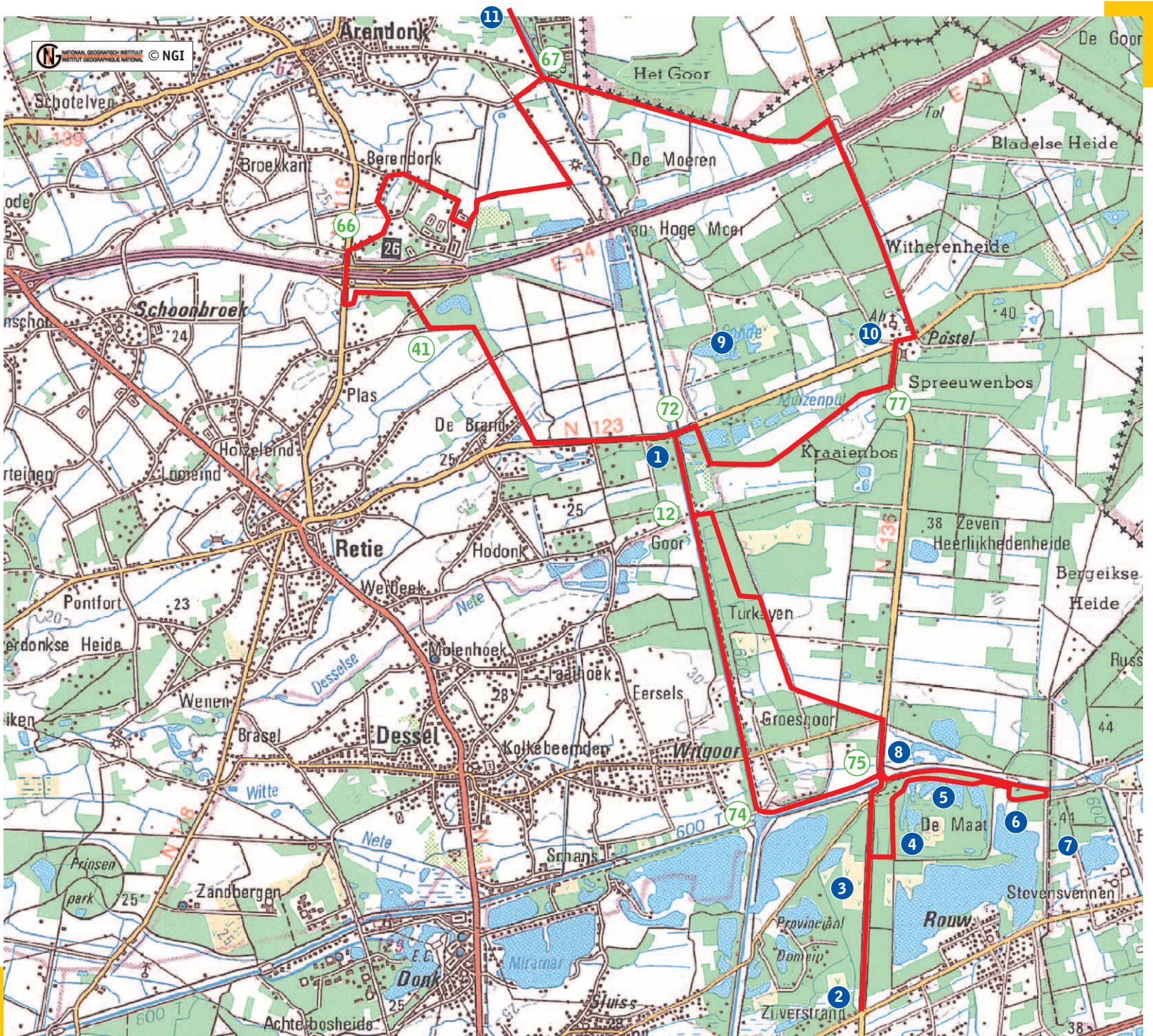
Tekst en fotografie | **Barend Hazeleger, Agrapen**

Vormgeving | **Michel Backus, Grafisch Atelier Wageningen**

Druk | **Drukkerij Modern, Bennekom**

Op www.landschap.nl kunt u achtergrondinformatie en het artikel
bij deze route downloaden: Boeye, D. & G. De Blust, 2008.

Kanalen, wit zand en basisch laagveen. De unieke ingrediënten van
de Kempen. Landschap 25/1: 23-29

— Fietsroute
 1 Excursiepunt/start
 72 Fietsknooppunt

Schaal 1: 66.666 / 1,5 cm = 1000 m.

Kanalen, wit zand en basisch laagveen

De route

De tocht is ongeveer 45 kilometer lang en gaat deels (7,5 km) over onverharde paden waar het soms zwaar trappen is. Sommige bezienswaardigheden kunt u vanaf de route bekijken, andere laten zich pas echt verkennen als u er te voet doorheen gaat. De route is eenvoudig in te korten door alleen de onder- of bovenlus te rijden. Wilt u de hele tocht fietsen en alles bekijken, reken dan op een hele dag. Horecagelegenheden zijn volop aanwezig. Naast café restaurant Postel ter Heyde aan het begin van de tocht is de gasthof van de Abdij van Postel halverwege een prettige gelegenheid om even op adem te komen.

De Kempen

De Belgische Kempen zijn van oudsher een arme dunbevolkte streek. De bodem bestaat grotendeels uit schrale dekzanden. De traditionele landbouw verrijkte met het potstalsysteem plaatselijk de bodem en vormde het landschap met hooilanden langs de beken, akkerbouw bij de dorpen en uitgestrekte heidevelden. Na België's afscheiding van Nederland in 1830 waren nieuwe waterwegen nodig die niet over Nederlands grondgebied liepen. De kanalen op onze route zijn rond 1850 aangelegd en van meet af aan ook bedoeld om de Kempen te voeden met kalk- en voedselrijk Maaswater. Langs de kanalen werden vloeiveiden aangelegd voor de hooiteelt. Hooi was de olie van de paardentractie samenleving.

De rode draad: hydrologie

Het grondwater van de Kempen is arm en zuur. Kanaalwater is licht alkalisch, rijk aan mineralen en heeft een hoog calciumgehalte. Er lopen tientallen beekjes door het gebied, al dan niet vervuild met fosfaat en nitraat uit de landbouw. En dan regent het natuurlijk ook nog regelmatig in de Kempen. Vier soorten water elk met een eigen samenstelling leveren op plekken met kwel, infiltratie of iets daar tussenin een veelvoud aan hydrologische gradaties op. Enkele van die bijzondere plekken komen we op onze tocht tegen.

1 | De start

De route begint bij hotel café restaurant Postel Ter Heide, gelegen aan de N123 tussen Retie en Postel, Postelsebaan 74, 2470 Retie, www.postelterheyde.be. Fietsverhuur aan hotelgasten.

2 | Het Buitengoor, infiltratie en kwel

Het gebied bestaat uit een van oost naar west aflopende kom waarin het grondwater aan de oppervlakte komt. Zulke brongebieden zijn niet uitzonderlijk in de Kempen, maar dit gebied staat ook onder invloed van kanaalwater dat via de vroegere vloeiveiden van Mol-Rauw aan de oostzijde binnendringt. Uit opnames van peilbuizen blijkt dat het verrijkte grondwater alleen in relatief hoog gelegen kweldepressies aan de oostzijde van het gebied aan de oppervlakte komt en op de hogere gedeelten onder regenwaterlenzen duikt. Dit zorgt voor overgangen op korte afstanden van onbeïn-

vloede omstandigheden: zuur, weinig geleidend, laag calciumgehalte naar duidelijk beïnvloed: neutraal, geleidend, hoog calciumgehalte. Het bijzondere van het grondwatersysteem van Het Buitengoor bestaat erin dat het bufferend vermogen van het kanaalwater (gewenst) wel de depressies bereikt, maar dat de voedingsstoffen in het water (ongewenst) het terrein niet bereiken. Door contact van zuur grondwater met neutraal kanaalwater slaan aluminium en ijzerhydroxiden neer. Ook het ongewenste fosfaat wordt in de neerslag gevangen. In de laagste delen, venige slenken, komt een moerasvegetatie voor met elementen van het knopbiesverbond zoals tweehuizige, lage en late zegge, Rijnrus en armbloemige waterbies. Op de hogere niet door kanaalwater beïnvloede delen komen heidevegetaties voor. En in de overgangszone verschijnen soorten als beenbreek, waterdriblad, witte snavelbies, ster- en draadzegge.

Het jaagpad langs het kanaal Bessel-Schoten.

Watering van De Maat met onder- en bovengreppels.

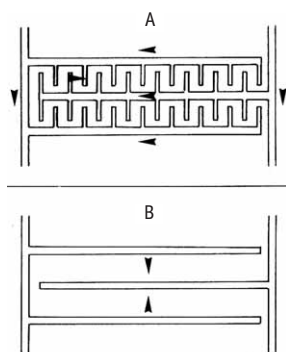
3 | Vuilstort

Circa 1 kilometer op de weg terug van ecocentrum De Goren, ziet u aan uw linkerhand een hek met informatiebord. U staat voor een jonge heide, aangelegd in 1985 op een voormalige vuilstort.

4 | Watering of vloeiveide, infiltratie

In dit gebied werd vanaf 1850 mineraalrijk water uit het kanaal Bocholt – Herentals ingelaten via een fijnmazig netwerk van irrigatiekanaaltjes en greppels. Het systeem werkt met de zwaartekracht; het water wordt op het hoogste punt ingelaten en vloeit naar het laagste punt. De onder- en bovengreppels op het veld staan om en om in verbinding met de aanvoer- of afvoersloot. Oorspronkelijk waren loodrecht op deze onder- en bovengreppels nog dwarsgreppeltjes gegraven, zie figuur 1. Een watering vergt veel onderhoud: nivelleren, herstel van zoden en het continu uitgraven van de greppeltjes.

Vandaar en ook vanwege het belang van de hooiproductie werden bij de grootste wateringen werkkolonies gesticht. Langs de kanalen treft u nog de kenmerkende lage langgerekte boerderijen aan. In de loop van de twintigste eeuw ging men de vloeiveiden gebruiken voor de populierenteelt. De dwarsgreppeltjes werden dichtgegooid en mine-

Figuur 1 Bevloeiingssystemen van wateringen. A: origineel slotenpatroon voor oppervlakkige bevoeiing, gebruikt bij de hooiteelt. B: vereenvoudigd patroon om het water op te zetten, gebruikt bij de populierenteelt.

Sluis 3 in het kanaal Bocholt-Herentals.

Sprietput De Maat.

raalrijk water uit de bovensloot infiltreert nu, via de bodem met hoge grondwaterstand, naar de ondersloot. De watering waar u nu voor staat is weer in oorspronkelijk staat hersteld. Het beheer is er op gericht de biotoop van typisch kalkminnende soorten als moesdistel, duizendguldenkruid, herfsttijloos en gulden sleutelbloem te behouden.

5 | Sprietput De Maat

Deze put maakte oorspronkelijk deel uit van een watering. Tijdens de Tweede Wereldoorlog dolven de bewoners van Mol hier spriet,

een soort bruinkool. De sprietputten en wateringen van De Maat vormen nu een Europees Vogelrichtlijngebied met soorten als ijsvogel, blauwborst en havik. Typisch Kempische planten als moeraswolfsklauw, zonedauw en blaasjeskruid groeien hier en daarnaast is het gebied ook een belangrijke habitat voor libellen.

6 | Put van Rauw

In de buurt van Mol wordt zeer fijn en zuiver kwartszand (SiO_2) gevonden, een mariene afzetting die hier en meer naar het oosten aan de oppervlakte komt. Het zand is vanwege de zuiverheid zeer gewild niet alleen voor alledaagse toepassingen als de glasproductie, maar juist ook voor meer high tech producten als het hiteschild (keramiek) van de Space Shuttle. De Put van Rauw, een van de vele zandwinningsputten in dit gebied, is zo'n 15 jaar in bedrijf geweest en vervolgens heringericht voor de dubbelfunctie recreatie en natuur. Zo zijn de oe-

vers in de buurt van ecocentrum De Goren natuurvriendelijk ingericht en mag de recreatievaart letterlijk tot aan de middellijn van het meer opstomen. Kanaalwater infiltreert in het meer, maar door de permanente grondwaterkwaliteit vindt verdunning plaats en is de invloed beperkt.

7 | **Museum Quartz Experience**

De ontgronder van het zuivere kwartzand, Sibelco, toont hier de geschiedenis en het belang van de winning in de streek. Toegankelijk op afspraak, +32 (0)14 83 72 11.

8 | **Sluis 3 in het kanaal Bocholt – Herentals**

In de Eerste Wereldoorlog was het kanaal voor Belgen op de vlucht het laatste obstakel op weg naar het neutrale Nederland. Op dit punt waagden velen de oversteek, in lege biervaten, zelfgemaakte vloten of zelfs via de duiker onder het kanaal.

9 | **De Ronde Put**

Fiets langs de brede onverharde weg zo ver mogelijk door naar de put. U kunt de put oversteken via het dammetje dat het oostelijke van het westelijke deel scheidt en een rondwandeling maken rond het westelijke deel (ruim drie kwartier). De Ronde Put is een kleine veenontginning die vooral uit ornithologisch oogpunt interessant is. Het was, 25 jaar geleden, de laatste plek in dit deel van de Kempen voor zwarte stern en roerdomp. De put is ook interessant vanwege het natuurbeheercompromis dat hier gesloten is tussen de botanische en ornithologische waarden en waarvoor de aanwezige dam uitkomst bood. Aan de oostzijde wil men het kanaalwater weghouden en moet het zure nutriëntenarme grondwater weer de overhand krijgen, zodat de natte hei van vroeger die naar hoogveenvorming tendert zich verder kan ontwikkelen. Aan de westelijke zijde wordt kanaalwater ingelaten om meer voedsel voor de vogels te creëren. De put

is nog redelijk ongeschonden dankzij de prins-regent die het gebied na de Tweede Wereldoorlog in eigendom had. Prins Karel was een vogelaar en liet een stenen kijktoren bouwen waarvan de sokkel nog overeind staat. Na zijn vertrek was de status van het gebied onzeker, waarvan de lokale bevolking profiteerde door kanaalwater in te laten om de vogelrijkdom nog verder te vergroten. In die periode zijn natte heide en veenvorming, die men nu weer wil stimuleren, met grote stappen achteruit gegaan. Aan de overzijde van de dam stuit u op de aanvoersloot van kanaalwater. Het contrast tussen de sloot (groen) en de schrale natte heide (geel) is oogverblindend.

10 | De abdij van Postel

De abdij stamt uit de 12de eeuw en is van de Norbertijner orde. De kloosterlingen hebben de gronden tot ver in de omgeving ontgonnen voor bosbouw, akkerbouw en vee-

teelt. Restanten van die kleinschalige ontginningen zijn nog herkenbaar in het landschap. De kloosterlingen brouwden tot 1943 hun eigen Postel bier. Nu wordt dat uitbesteed. U kunt het bier en de eigen kaas proeven in gasthof de “Beiaard”, gelegen in de kringmuur van de abdij.

Op weg naar Het Goorcken en de Wamp, rijdt u langs de Nederlands-Belgische grens en langs plekken waar nog tot na de Tweede Wereldoorlog op grote schaal turf werd ontgonnen (de Moeren). Nu is het langs de Vlaamse kant een uitgestrekt landbouwgebied; aan de Nederlandse zijde een natuurgebied van Staatsbosbeheer.

11 | Het Goorcken, kwel, infiltratie en overstromingsgebied

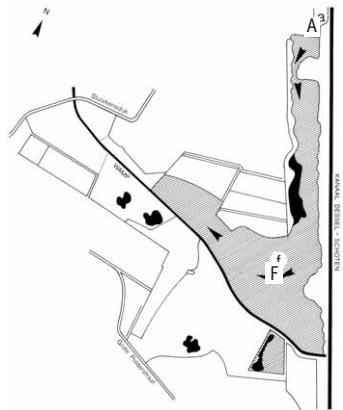
Het Goorcken is een moerasgebied in het beekdal van de Wamp. Het beekdal wordt doorsneden door het kanaal Dessel – Schoten. Het waterpeil van het kanaal staat 4

De Wamp en voetpad door Het Goorken vanaf de kanaalkant

meter boven dat van het moeras en dus sijpelt dit water door de dijk het moeras in. In het noorden van het gebied mondt een sloot uit die volledig gevoed wordt door kanaalwater, A in figuur 2. Metingen hebben uitgewezen dat de rechteroever van de Wamp door kanaalwater beïnvloed wordt. De condities hier zijn vergelijkbaar met die in de wateringen. Er komen verschillende verlandingsstadia voor van rietland, wilgen en elzenstruweel. Onder invloed van het kanaalwater worden weinig productieve vegetaties teruggedrongen. Maar omdat het microreliëf van Het Goorken niet is aangetast in tegenstelling tot dat op de vloeivelden komen plaatselijk grote verschillen voor. Op die plekken grenzen hoogproductieve verlandingsstadia aan mesotrafente laagveenvegetaties en overgangen met veenpluis, slank en breed wollegras, ster- en draadzegge. De hoogste plekken (F) ten slotte staan voornamelijk onder invloed van neerslagwater en hebben een

veenmosrijke natte heidevegetatie. Het grootste deel van de linkeroever van de Wamp wordt door zuur, arm grondwater gevoed, met dicht bij de waterloop een zone die occasioneel door rijk beekwater overstroomd wordt.

Figuur 2 Het Goorken. Gearceerde zones worden overstroomd door kanaalwater. Open water is met zwart aangegeven. A: sloot die het kanaalwater aanvoert. F: lokale opduiking die niet door kanaalwater overstroomd wordt.

Routebeschrijving

Richting	Begin (km)	Beschrijving	Eind (km)
→	0,0	Over brug R en via knooppunten 12 en 74 naar knooppunt 75	7
→	7	R de brug over	7
→	7	Over brug gelijk rechts, fietspad op langs Postelsesteenweg, na 2 km R ecocentrum De Goren, punt 2	9
↓	9	Zelfde weg terug (na 1 km aan uw linkerhand punt 3). Zijweg van links oversteken	10,3
→	10,3	Direct daarna R, Postelsesteenweg oversteken	10,3
↑	10,3	Door hek, pad volgen tot bord verboden voor honden en fietsen	10,3
←	10,3	L over bruggetje, na 200 meter aan uw rechterhand: punt 4	10,6
↑	10,6	vervolg het pad tot T-splitsing	11
→	11	R bij T-splitsing pad vervolgen tot driesprong	11,3
←	11,3	L bij driesprong, pad vervolgen, door hekje tot sprietput	11,7
←	11,7	L bij sprietput, na 300 m bij informatiebord, punt 5	12
↑	12,0	Pad vervolgen, na 300 meter, jaagpad	12,3
→	12,3	R, het jaagpad op tot waar het pad gaat dalen	12,8
→	12,8	R, een bospad met geelblauwe markering in slaan, dit pad volgen, met bocht links mee, langs waterkant tot eind van meer, punt 6 (extra: bezoek aan punt 7).	13,5
←	13,5	L, over bruggetje na 50 m: jaagpad	13,5
←	13,5	L, jaagpad op, volgen gedurende 2 km tot sluis en brug, punt 8	15,5
→	15,5	R, brug over en weg vervolgen gedurende 2,5 km	18
←	18	L, weg naar Dessel (bord)	18,1
→	18,1	Na 70 m bij bord Witgoor Dessel, R, bospad in, volgen tot kruising	18,6
↑	18,6	RD, pad volgen gedurende 500 m	19,1
→	19,1	R en na 25 m nogmaals R, pad volgen langs akker tot viersprong bij einde akker	19,8
←	19,8	L, volgen tot kruising met beter pad en bushokje (!)	20,1
→	20,1	R, volgen tot T-splitsing met volgende bushokje	21,6
←	21,6	L, volgen tot aan jaagpad	21,9
→	21,9	R, jaagpad op en volgen tot startpunt route	23
→	23	R, Postelsebaan 300 m volgen. Hier keuze: L, naar punt 9 (aanbevolen) of R, route vervolgen	23,2
→	23,2	R, weg, later fietspad, volgen tot knooppunt 77	26
←	26	L, naar de abdij van Postel, punt 10	26,3
→	26,3	R, om abdij heen tot afslag Reusel (bord)	26,4

R = rechts, L = links, RD = rechtdoor

 = verharde weg = onverharde weg

Richting	Begin (km)	Beschrijving	Eind (km)
←	26,4	L, weg volgen over snelweg heen tot onder aan viaduct, knooppunt 17	29,4
←	29,4	L, grensweg volgen tot knooppunt 67	33,3
↑	33,3	RD brug oversteken en bij bord restaurant het Paradijs	33,3
→	33,3	R en na 200 m rechts fabrieksterrein opfietsen, links aanhouden richting jaagpad (alternatief voor als terrein gesloten is, zie beneden)	33,5
↑	33,5	Onverhard jaagpad 500 m volgen tot duiker. Hier L (lopen) naar punt 11	34,0
↓	34,0	Zelfde weg terug, naar brug	34,5
↑	34,5	Vanaf brug via knooppunt 66 naar knooppunt 41	42
←	42	L, volg richting knooppunt 42, volg deze weg ruim 1,5 km	43,5
↑	43,5	RD, vervolg de Langedijk tot einde bij T-splitsing	44
←	44	L, weg volgen tot eindpunt 2 km verderop	46

Alternatieve route als fabrieksterrein gesloten is

↑	0	RD brug oversteken en bij bord restaurant het Paradijs	0,1
→	0,1	R, weg volgen gedurende 1,5 km. Voor frituur en bij zijweg van rechts (Asselberg)	1,6
→	1,6	R, Asselberg volgen tot uitzichttoren, daar rechts voetpad naar punt 11	2,3
↓	2,3	Zelfde weg terug, naar brug	4,6